

Mirosław SOŁTYSIAK¹

FAŁSZYWE PIENIĄDZE A BEZPIECZEŃSTWO OBROTU GOTÓWKOWEGO W OPINIACH PRZEDSTAWICIELI POKOLENIA TRZYDZIESTOLATKÓW I CZTERDZIESTOLATKÓW

Od tysięcy do obrotu gospodarczego przestępcy wprowadzają sfalszowane pieniądze (monety, banknoty). Na przestrzeni wieków fałszowaniem pieniądza zajmowali się przedstawiciele różnych grup społecznych: władcy, szlachta, księża, żydzi oraz przedstawiciele chłopów. Działania ich różniły się jednak wykorzystywanymi metodami oraz ich skalą. Władcy zazwyczaj w majestacie prawa obniżali zawartość szlachetnych metali w monetach. Szlachta, księża i żydzi bili fałszywą monetę wykorzystując metale nie szlachetne. A chłopci obcinali wąskie skrawki srebra z obrzeża monety. Aktualnie procederem tym zajmują się działające na szeroką skalę na międzynarodowych rynkach zorganizowane grupy przestępcze oraz pojedyncze osoby, które wykorzystując nowoczesne technologie komputerowe liczą na szybki zarobek. Niepokojący jest fakt, że takie działania coraz częściej podejmują osoby niepełnoletnie. Każdy z uczestników rynku w wyniku swojej nie uwagi lub braku odpowiedniej wiedzy może stać się ofiarą procederu fałszowania pieniędzy. Dlatego niezwykle istotnym zagadnieniem jest prowadzenie działań mających na celu podniesienie poziomu wiedzy statystycznego obywatela na ten temat.

W artykule zaprezentowano wyniki badań ankietowych dotyczących znajomości zjawiska fałszowania pieniędzy przez przedstawicieli Polaków zaliczanych do grupy wiekowej 26–45 lat. Celem tych badań było podjęcie próby oceny stanu znajomości szaty graficznej i zabezpieczeń polskich banknotów przez ankietowanych oraz ich postawy w stosunku do obrotu fałszywymi znakami pieniężnymi. Ponadto określenie poziomu zaufania ankietowanych do obrotu gotówkowego w Polsce.

Słowa kluczowe: znaki pieniężne, fałszowanie pieniądza, opinie społeczne.

1. WPROWADZENIE

Pojawienie się pieniądza kruszcowego ponad 2500 lat temu stało się przełomem w obrotach handlowych². Zastąpiło dotychczas stosowany barter czy płacidła na bardziej po-

¹ Dr inż. Mirosław Sołtysiak, Zakład Finansów, Bankowości i Rachunkowości, Wydział Zarządzania, Politechnika Rzeszowska; e-mail: miroslaw@prz.edu.pl.

Mirosław Sołtysiak, PhD, Eng., Department of Finance, Banking and Accountancy, The Faculty of Management, Rzeszow University of Technology; e-mail: miroslaw@prz.edu.pl.

² Pierwsze monety pojawiły się jednocześnie w VII wieku p.n.e. w Lidii (cywilizacja grecka) i w Argolidzie (Peloponez). Szerzej zob. M. Sołtysiak, *Wybrane zagadnienia bankowości. Pojęcia*

ręczny obrót gotówkowy³. Jednak poza niewątpliwymi zaletami nowej formy płatności, takimi jak: np. trwałość, poręczność czy podzielność pojawiły się również niebezpieczeństwa z nią związane, do których można zaliczyć fałszowanie pieniądza. Zjawisko to pojawiło się niedługo po wynalezieniu przez Greków pieniądza kruszcowego. Za pierwszego znanego fałszerza uważany jest Polikrates tyran z wyspy Samos, który w drugiej połowie VI wieku p.n.e. fałszował złote monety. Do Polski zjawisko to dotarło wraz ze sfalszowanymi monetami rzymskimi. Natomiast pierwszą polską sfalszowaną monetą był denar krzyżowy z XI wieku. Trzeba jednak podkreślić, że przez wieki zjawisko fałszowania pieniędzy nie było jedynie związane z wprowadzaniem do obrotu gospodarczego przez przestępców sfalszowanych monet⁴, ale również ze zjawiskiem psucia pieniądza przez władców⁵. Pomimo tych negatywnych zjawisk związanych z obrotem pieniądzem kruszczowym był on podstawowym rodzajem pieniądza aż do początku XX wieku. Zastąpił go pieniądz fiducyjny w postaci pieniądza papierowego, który został wprowadzony do obrotu gospodarczego już na początku XI wieku w Chinach. W Europie został po raz pierwszy wyemitowany w Szwecji w 1661 r.. Interesującym jest fakt, że nie zachował się do czasów współczesnych żaden egzemplarz z tej emisji. Zachowały się natomiast falsyfikaty tych banknotów pochodzące z 1662 r. W przypadku pierwszych polskich banknotów nieznane są przypadki ich fałszowania. Prawdopodobnie wpływ na to miały dwa fakty. Pierwszy, że banknoty te znajdowały się w obiegu niespełna trzy miesiące (od 16 sierpnia do 6 listopada 1794 r.). Drugi, że były wykonane na specjalnym papierze oraz posiadały w tamtych czasach trudne do podrobienia zabezpieczenia. Inaczej sytuacja przedstawiała się już w czasach II Rzeczypospolitej kiedy to dochodziło do licznych prób podrabiania polskich znaków pieniężnych⁶. W 1937 r. za fałszowanie pieniądza, papierów wartościowych, znaków urzędowych oraz narzędzi mierzniczych zostało skazanych w Polsce 1651 osób (w tym 317 recydywistów)⁷.

i ćwiczenia, Rzeszów 2013, s. 20; E. Wipszycka (red.), *Vademecum historia starożytnej Grecji i Rzymu*, Warszawa 1985, t. I, s. 234.

³ Należy jednak zaznaczyć, że w różnych częściach świata płacidła były wykorzystywane w obrotach handlowych do połowy XX wieku. Szerzej zob. M. Sołtysiak, *Płacidła, czyli pieniądz towarowy*, „Magazyn Językowy” 2014, nr 27.

⁴ Przykładami takich fałszerzy mogą być: żyd z Szaflar na Podhalu, który pod koniec XIV wieku fałszował monety czy berliński żyd Efraim, który na rozkaz króla pruskiego Fryderyka II fałszował polską monetę z podobizną Augusta III.

⁵ Dla przykładu w czasach Bolesława Krzywoustego (1102–1138) z grzywny srebra bito ok. 239 denarów. Za rządów Władysława II Wygnąca (1138–1146) 390 denarów, a za Bolesława Kędzierzawego (1146–1173) 565 denarów. Natomiast Mieszko III Stary (1173–1177), który zyskał niechlubne miano „fałszerza na tronie” z grzywny w 1173 r. wybijał 694 brakteaty, a w 1177 r. bił ich aż 1310. Zobacz J.A. Szwagrzyk, *Pieniądz na ziemiach polskich X–XX w.* Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990, s. 23–24, B. Zientara, A. Mączak, I. Ihnatowicz, Z. Landau, *Dzieje gospodarcze Polski do 1939 r.*, Warszawa 1973, s. 80.

Psuciem pieniądza zajmowali się również urzędnicy państwowi, np. podskarbi koronny Jan Kurozwęcki zwany „Piorunem” czy dzierżawcy mennic koronnych, np. Włoch Tytus Liwiusz Boratin oraz Niemiec Andrzej Tymf.

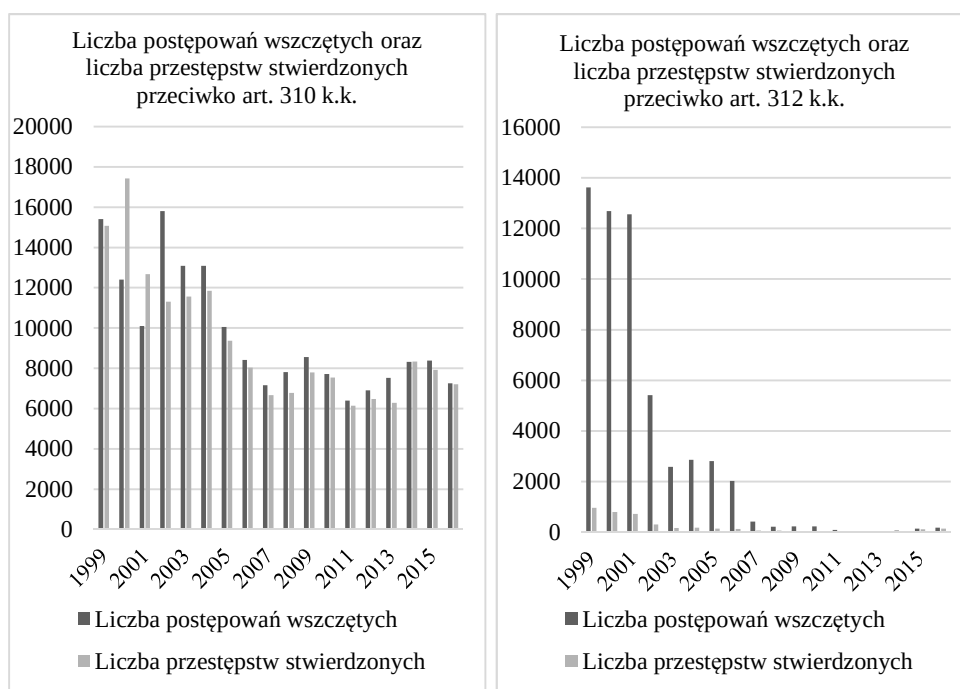
⁶ W dniu 30 stycznia 1919 r. Polska Krajowa Kasa Pożyczkowa poinformowała Ministerstwo Spraw Wewnętrznych o pojawieniu się w obrocie fałszywych banknotów 1000 markowych.

⁷ *Mały Roczniki Statystyczny 1939*, Główny Urząd Statystyczny Warszawa 1939, s. 364.

2. ZJAWISKO FAŁSZOWANIA PIENIĘDZY W POLSCE

W latach 1999–2016 liczba stwierdzonych przestępstw związanych z fałszowaniem pieniędzy w Polsce, tj. przestępstw przeciwko art. 310 k.k. z roku na rok ulegała systematycznemu zmniejszeniu (rys. 1). Na początku analizowanego okresu wynosiła aż 15071 na końcu zaś uległa ponad dwukrotnie zmniejszeniu do 7199. W 2011 r. sądy za ten rodzaj przestępstwa skazały 163 osoby (w tym 121 na kary w zawieszeniu)⁸, a w 2016 r. skazały tylko 69 osób (w tym 44 na kary w zawieszeniu)⁹.

Podobnie sytuacja przedstawiała się w przypadku przestępstw przeciwko art. 312 k.k. czyli związanych z wprowadzaniem do obrotu sfalszowanych pieniędzy. Analiza ilości tego rodzaju przestępstw dokonanych w Polsce w latach 1999–2016 pozwala stwierdzić, że zarówno liczba wszczętych postępowań jak i stwierdzonych przestępstw uległa znaczącej zmianie (rys. 1). W 1999 r. stwierdzono 963 przestępstwa przeciwko artykułowi 312 k.k.

Rys. 1. Liczba postępowań wszczętych oraz liczba przestępstw stwierdzonych przeciwko art. 310 k.k. i art. 312 k.k.

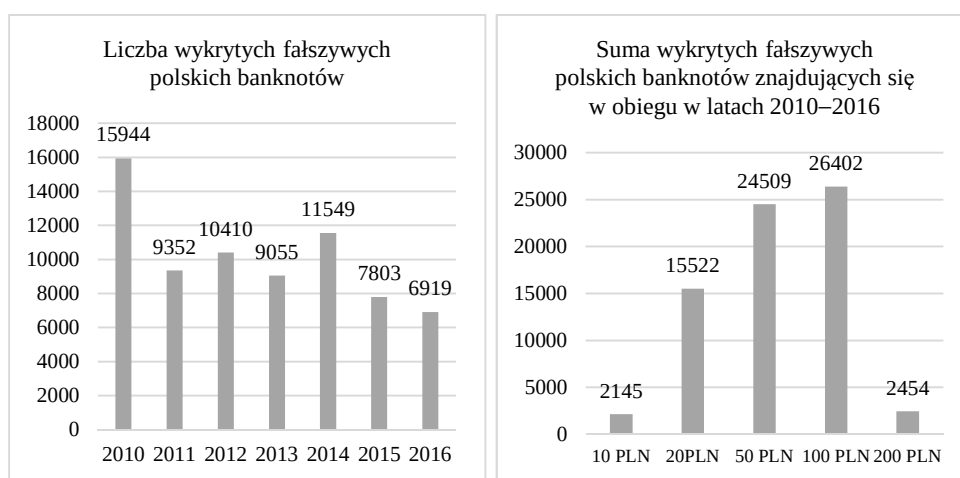
Źródło: opracowanie własne na podstawie <http://www.statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-18/63904,Falszowanie-pieniedzy-i-papierow-wartosciowych-art-310.html>, <http://www.statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-18/63906,Puszczenie-w-obieg-falszywego-pieniadza-lub-papieru-wartosciowego-otrzymanego-ja.html> (dostęp: 20.02.2018 r.).

⁸ Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2011 roku, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Warszawa 2012, s. 236.

⁹ Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2016 roku, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Warszawa 2017, s. 218.

Natomiast w 2016 r. liczba stwierdzonych przestępstw spadła prawie siedmiokrotnie do 139¹⁰.

W latach 2010–2016 zostały wykryte 71 032 sztuki sfalszowanych polskich banknotów (rys. 2). Najwięcej sfalszowanych banknotów zostało wykrytych w 2010 r. (15 944 szt.) a najmniej w 2016 r. (6919 szt.). Najczęściej fałszowanymi w tym okresie banknotami w Polsce były banknoty stułotowe (26 402 szt.) oraz banknoty pięćdziesięciotowe (24 509 szt.). Najrzadziej zaś banknoty dziesięciotowe (2145 szt.) oraz banknoty dwustułotowe (2454 szt.).

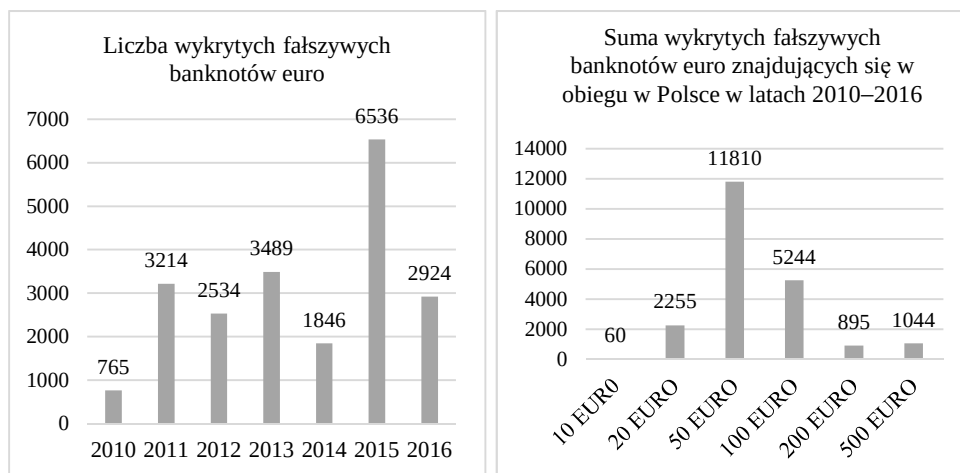

Rys. 2. Liczba wykrytych sfalszowanych polskich banknotów znajdujących się w obiegu w Polsce w latach 2010–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raporty o stanie bezpieczeństwa w Polsce z lat 2010–2016.

Poza sfalszowanymi polskimi znakami pieniężnymi w obrocie znajdują się też fałszywe znaki pieniężne innych emitentów. Najczęściej na polskim rynku można spotkać sfalszowane banknoty euro. W latach 2010–2016 zostało ich wykrytych 21 308 sztuk (rys. 3). Najwięcej wśród nich było banknotów 50 euro (11 810 szt.), a najmniej banknotów 10 euro (60 szt.).

¹⁰ Liczba wszczętych postępowań przeciwko art. 312 k.k. zmniejszyła się z 13 622 w 1999 r. do 175 w 2016 r.

Rys. 3. Liczba wykrytych sfalszowanych banknotów euro znajdujących się w obiegu w Polsce w latach 2010–2016

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Raporty o stanie bezpieczeństwa w Polsce z lat 2010–2016.

3. METODYKA BADAŃ

Badania ankietowe dotyczące stanu wiedzy na temat znajomości szaty graficznej i zabezpieczeń polskich banknotów oraz zjawiska obrotu fałszywymi znakami pieniężnymi wśród przedstawicieli Polaków zaliczanych do grupy wiekowej 26–45 lat zostały przeprowadzone na grupie 533 osób. W analizowanej grupie badawczej znajdowały się 282 kobiety (52,91%) oraz 251 mężczyźni (47,09%). Została ona podzielona przy równoczesnym uwzględnieniu kryterium płci i wieku na cztery segmenty: kobiety z grupy wiekowej 26–35 lat (28,71%), mężczyźni z grupy wiekowej 26–35 lat (24,58%), kobiety z grupy wiekowej 36–45 lat (24,2%), mężczyźni z grupy wiekowej 36–45 lat (22,51%).

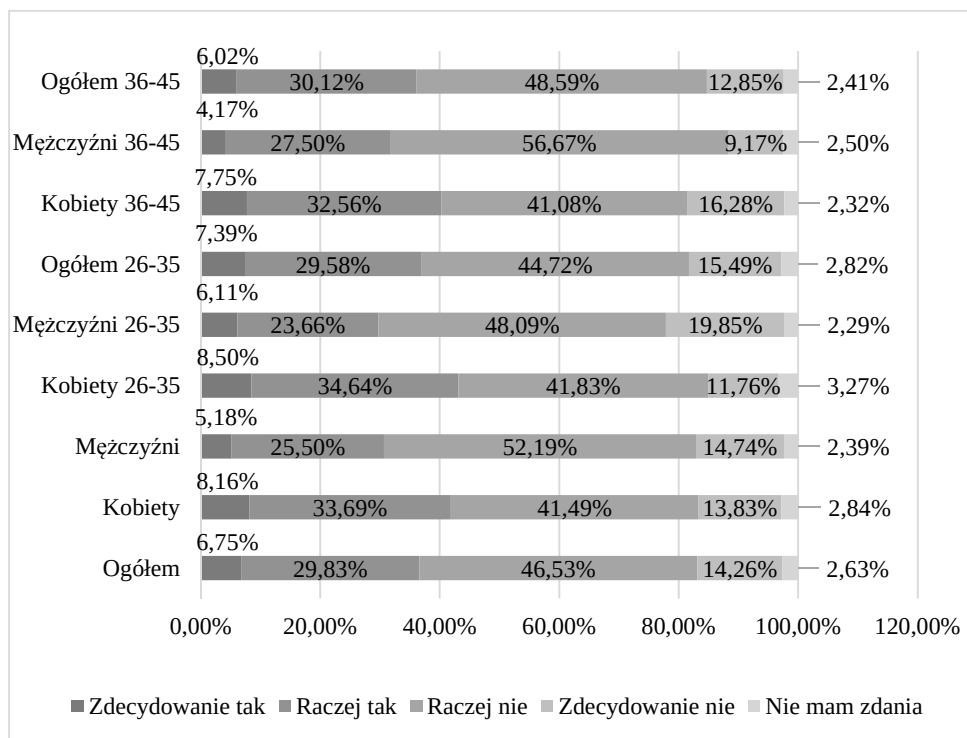
Dobór grupy badawczej podyktowany był chęcią zbadania w jaki sposób analizowane zagadnienia są postrzegane przez osoby, które urodziły się na styku dwóch różnych pokoleń: pokolenia X i pokolenia Y¹¹. Natomiast podział na grupy wiekowe wynikał z faktu zmian jakie miały miejsce na polskim rynku bankowym w 2000 r. – rozpoczęcie działalności operacyjnej przez pierwszy internetowy bank w Polsce. Spowodowało to podział społeczeństwa na dwie grupy: osoby, które w dorosłe życie wchodziły w momencie gdy funkcjonowała tylko tradycyjna bankowość i płatności gotówkowe (grupa wiekowa 36–45 lat) oraz osoby, które pełnoletność osiągnęły już w erze bankowości internetowej oraz płatności gotówkowych, internetowych i mobilnych (grupa wiekowa 26–35 lat).

¹¹ W literaturze przedmiotu nie ma sztywnych dat określających pokolenie X i pokolenie Y. Do pokolenia X na świecie zaliczane są osoby, które urodziły się po 1961 r. (1965 r.) a nie później niż w 1979 r. (1984 r.), a w Polsce osoby urodzone między 1961 r. a 1983 r. (1985 r.). Natomiast do pokolenia Y na świecie zaliczane są osoby urodzone między 1980 r. a 2000 r. W Polsce zaś osoby urodzone między 1984 r. a 1997 r. Zob. W. Strauss, N. Howe, *Generations: the history of America's future, 1584 to 2069*, New York 2008.

Podstawowym celem badań była próba sprawdzenia stanu znajomości szaty graficznej oraz zabezpieczeń polskich banknotów przez przedstawicieli Polaków zaliczanych do grupy wiekowej 26–45 lat oraz ich postawy w stosunku do obrotu fałszywymi znakami pieniężnymi. Ponadto określenie poziomu zaufania ankietowanych do obrotu gotówkowego w Polsce.

4. ANALIZA ZNAJOMOŚCI SZATY GRAFICZNEJ POLSKICH BANKNOTÓW

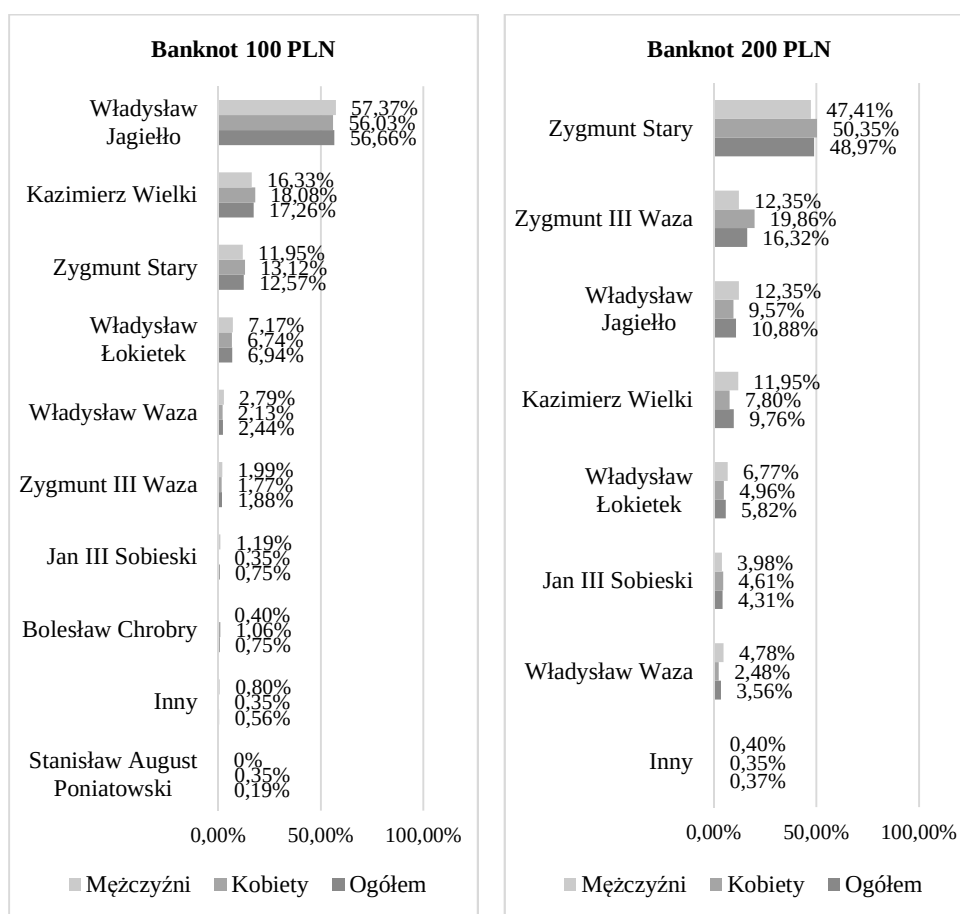
Uczestniczący w badaniach ankietowanych respondenci uważają, że posługiwanie się na co dzień przez lata znakami pieniężnymi upoważnia ich do stwierdzenia, że znają ich szatę graficzną. Prawie 99% ankietowanych na pytanie czy znają szatę graficzną polskich banknotów wskazało odpowiedzi *zdecydowanie tak* (53,47%) lub *raczej tak* (45,21%). Należy zaznaczyć, że najwyżej swoją znajomość szaty graficznej polskich znaków pieniężnych oceniały kobiety z grupy wiekowej 26–35 lat (56,21% wskazało odpowiedź *zdecydowanie tak*) a najniżej mężczyźni z grupy wiekowej 36–45 lat (49,17% wskazało odpowiedź *zdecydowanie tak*). Inaczej sytuacja przedstawia się w przypadku, gdy uczestnicy badań musieliby przyporządkować wizerunki postaci historycznych do poszczególnych nominałów (rys. 4).

Rys. 4. Znajomość elementów (wizerunków postaci historycznych) szaty graficznej polskich banknotów wśród respondentów

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych

Za ekspertów w tej dziedzinie uznało się zaledwie 6,75% ankietowanych. Należy podkreślić, że niezależnie od grupy wiekowej wyżej swoją wiedzę w tym zakresie oceniały kobiety niż mężczyźni (odpowiedź *zdecydowanie tak* wskazało 8,16% kobiet¹² oraz 5,18% mężczyzn¹³). Około 30% respondentów wybierając odpowiedź *raczej tak* było zdania, że zdołaloby poprawnie przyporządkować wizerunki postaci historycznych do nominałów. Odpowiedź tą podobnie jak odpowiedź *zdecydowanie tak* częściej wybierały kobiety (33,69%) niż mężczyźni (25,5%).

Rys. 5. Wizerunki postaci historycznych znajdujące się na banknotach stu i dwustuzłotowych zdaniem respondentów

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

¹² W grupie wiekowej 26–35 lat odpowiedź *zdecydowanie tak* wskazało 8,5% badanych, a w grupie wiekowej 36–45 lat 7,75% respondentek.

¹³ W grupie wiekowej 26–35 lat odpowiedź *zdecydowanie tak* wskazało 6,11% badanych, a w grupie wiekowej 36–45 lat 4,17% ankietowanych.

Podkreślenia wymaga fakt, że ponad 60% ankietowanych (55,32% kobiet oraz 66,93% mężczyzn), osób które wcześniej zadeklarowały, że znają szatę graficzną polskich banknotów stwierdziło, że nie jest w stanie wskazać czyj wizerunek znajduje się na poszczególnych nominałach.

W celu sprawdzenia rzeczywistego stanu wiedzy na ten temat wśród ankietowanych zostali oni poproszeni o wskazanie postaci historycznych, których wizerunki znajdują się na banknotach stu i dwustuzłotowych (rys. 5). Dokonany przez uczestniczące w badaniach osoby wybór wizerunków postaci historycznych znajdujących się na banknocie 100 złotowym pozwala stwierdzić, że tylko 56,66% respondentów wymieniło poprawnie wizerunek króla Władysława Jagiełły. Wizerunek ten poprawnie najczęściej wskazywali mężczyźni z grupy wiekowej 26–35 lat (58,01%) a najrzadziej kobiety z grupy 36–45 lat (55,04%). Ankietowani jego podobiznę najczęściej mylili z wizerunkiem: króla Kazimierza Wielkiego (17,26%) znajdującym się na banknocie pięćdziesięciuzłotowym oraz króla Zygmunta Starego (12,57%) znajdującym się na banknocie dwustuzłotowym. Ok. 13% uczestników badań twierdziło, że na tym banknocie umieszczony jest wizerunek innego władcy Polski: Władysława Łokietka (6,94%), Władysława Wazy (2,44%), Zygmunta III Wazy (1,88%). Należy podkreślić, że wizerunek żadnego z tych trzech władców Polski nie jest umieszczony na polskich banknotach.

W przypadku banknotu dwustuzłotowego poprawnie umieszczony na nim wizerunek króla Zygmunta Starego wskazało tylko 48,97% respondentów. Wizerunek ten poprawnie najczęściej wymieniały kobiety z grupy wiekowej 26–35 lat (52,94%) a najrzadziej mężczyźni z grupy 36–45 lat (46,67%). Uczestnicy badań najczęściej mylili jego podobiznę z wizerunkiem króla Zygmunta III Wazy (16,32%) oraz wizerunkami królów znajdującymi się na innych nominałach polskich banknotów: Władysława Jagiełły (10,88%), Kazimierza Wielkiego (9,76%) oraz Jana III Sobieskiego (4,31%).

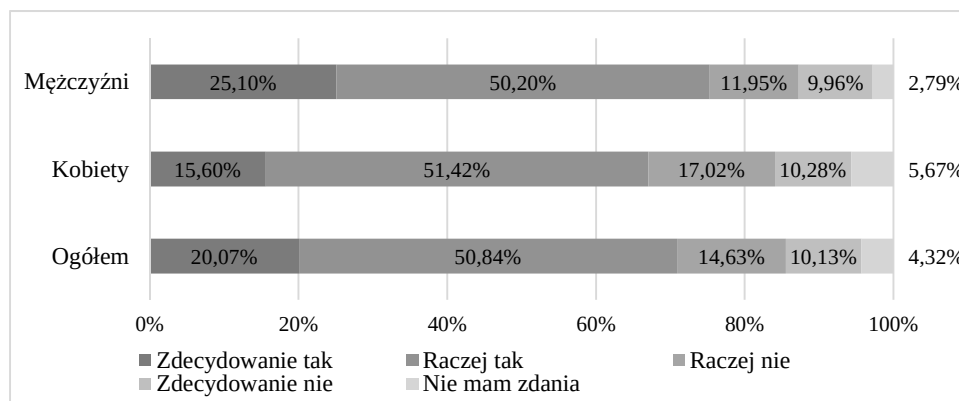
5. ANALIZA ZNAJOMOŚCI ZABEZPIECZEŃ STOSOWANYCH W POLSKICH BANKNOTACH

Ponad 70% uczestniczących w badaniach przedstawicieli pokolenia X i pokolenia Y (67,02% kobiet oraz 75,3% mężczyzn)¹⁴ stwierdziło, że jest w stanie sprawdzić autentyczność polskich znaków pieniężnych. Za ekspertów w tej dziedzinie, wybierając odpowiedź *zdecydowanie tak*, uważała się co szósta kobieta oraz co czwarty mężczyzna (rys. 6). Najczęściej odpowiedź ta była wskazywana przez mężczyzn z grupy wiekowej 36–45 lat (26,67%), a najrzadziej przez kobiety z grupy wiekowej 36–45 lat (15,5%).

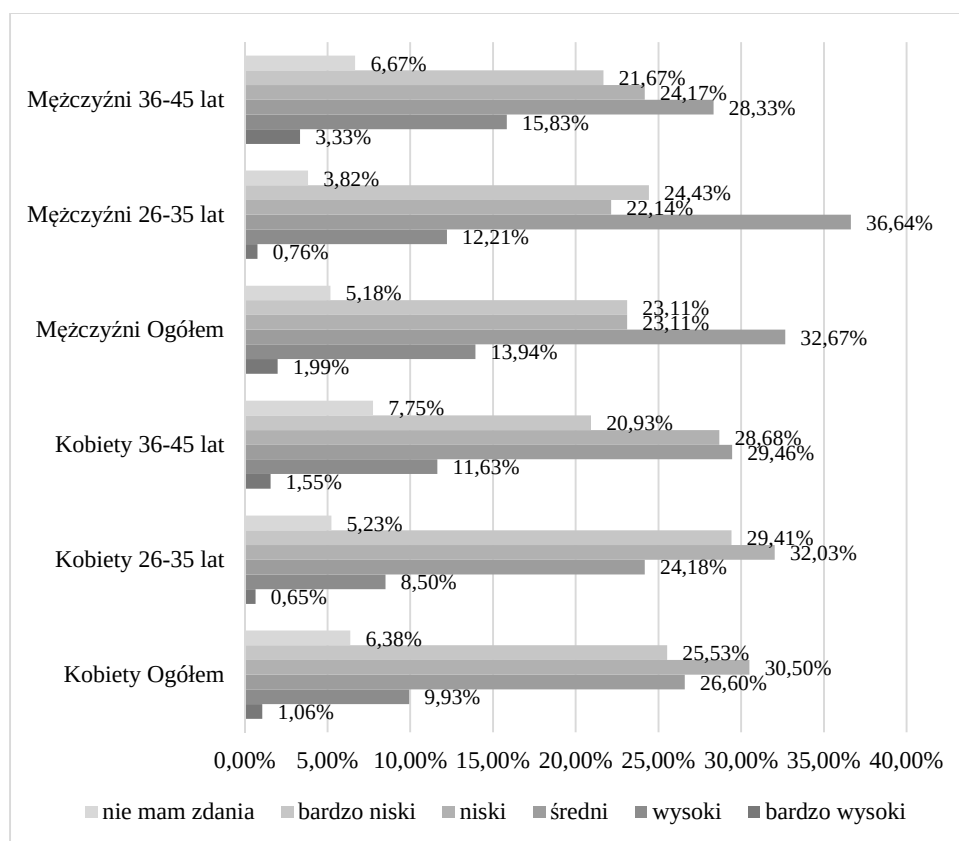
Na podkreślenie zasługuje fakt, że co dziesiąta osoba uczestnicząca w badaniach chociaż na co dzień posługuje się polskimi banknotami zadeklarowała, że zdecydowanie nie jest w stanie sprawdzić ich autentyczności. Odpowiedź *zdecydowanie nie* częściej była wybierana przez respondentów z grupy wiekowej 36–45 (11,65%) niż przez ankietowanych z grupy wiekowej 26–35 lat (8,8%).

Przeprowadzona przez uczestniczące w badaniach osoby samoocena poziomu znajomości zabezpieczeń polskich banknotów (rys. 7) pozwala stwierdzić, że respondenci deklarują niski poziom wiedzy w tym zakresie. Tylko 1,5% badanych uważało się za ekspertów w tej

¹⁴ Procentowy udział ankietowanych, którzy wskazali na odpowiedzi: *zdecydowanie tak* i *raczej tak*.

Rys. 6. Poziom umiejętności sprawdzenia autentyczności polskich banknotów wśród respondentów
Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Rys. 7. Samoocena poziom wiedzy respondentów o zabezpieczeniach polskich banknotów
Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

dziedzinie wybierając odpowiedź *bardzo wysoki*. Najczęściej odpowiedź tą wskazywali mężczyźni z grupy wiekowej 36–45 lat (3,33%) a najrzadziej kobiety z grupy wiekowej 26–35 lat (0,65%). Co ósmy ankietowany był zdania, że jego poziom wiedzy na ten temat jest wysoki. Odpowiedź *wysoki* podobnie jak odpowiedź *bardzo wysoki* najczęściej wybierali mężczyźni z grupy wiekowej 36–45 lat (15,83%), a najrzadziej kobiety z grupy wiekowej 26–35 lat (8,5%).

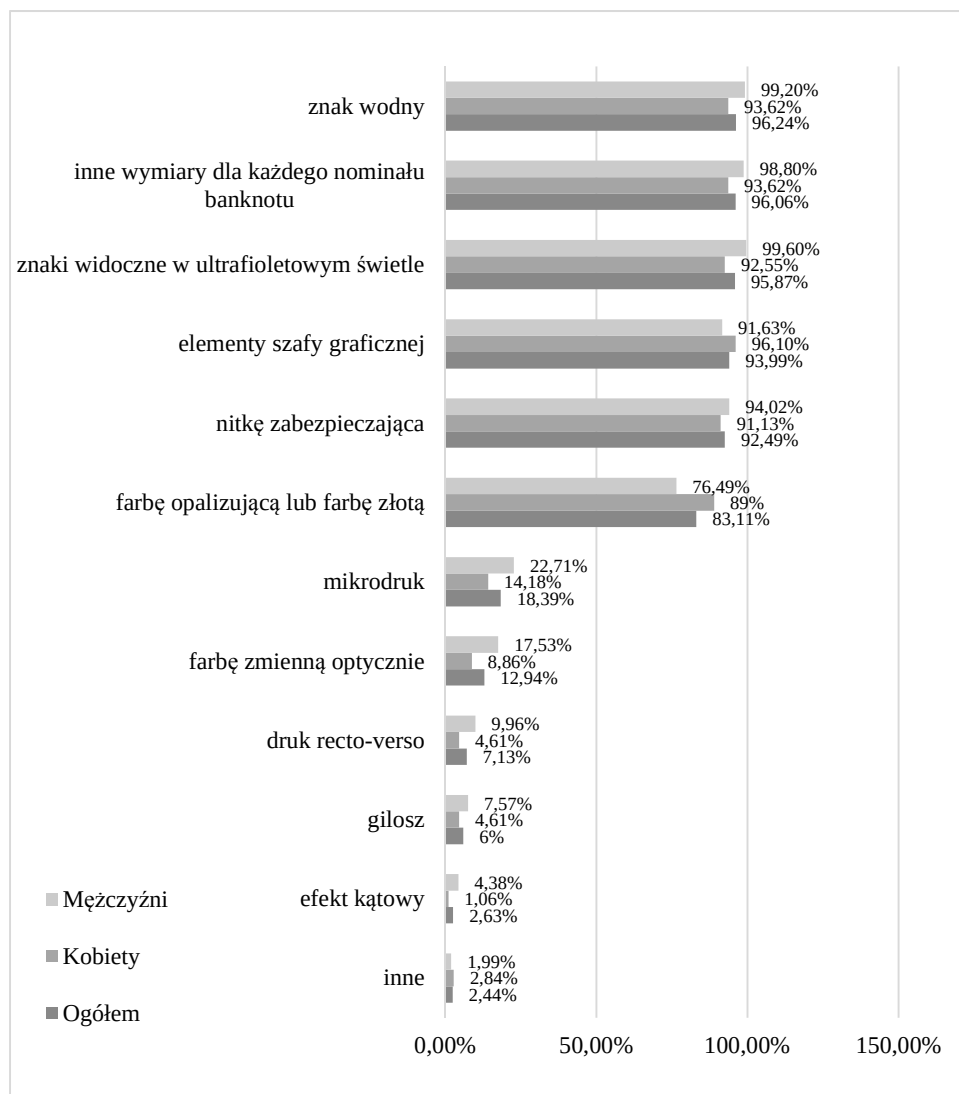
Na podkreślenie zasługuje fakt, że aż 51,41% uczestników badań dokonując oceny swojego poziomu znajomości zabezpieczeń polskich znaków pieniężnych zadeklarowało poziom *niski* albo *bardzo niski*. Niżej swoją wiedzę w tym zakresie oceniały kobiety (56,03%) niż mężczyźni (46,22%). Najniższy poziom wiedzy zadeklarowały ankietowane z grupy wiekowej 26–35 lat w której odpowiedzi *niski* lub *bardzo niski* wybrało aż 61,44% badanych kobiet.

Tak niski poziom wiedzy wynika z faktu, że uczestnicy badań nie zadają sobie trudu aby pogłębić posiadane informacje na temat zabezpieczeń banknotów. Prawie 74% ankietowanych zadeklarowało, że nigdy nie szukało informacji na ten temat¹⁵. Natomiast dla tych, którzy poszerzali swoją wiedzę na temat zabezpieczeń stosowanych w znakach pieniężnych podstawowymi źródłami informacji były: Internet (24,2%), materiały informacyjne Narodowego Banku Polskiego (9,57%), materiały informacyjne banków (6,94%) oraz informacje prasowe (5,25%). Należy podkreślić, że z informacji znajdujących się w Internecie oraz w materiałach informacyjnych banków częściej korzystały kobiety a z materiałów informacyjnych Narodowego Banku Polskiego oraz informacji prasowych mężczyźni.

Bardzo niski poziom zainteresowania wśród ankietowanych problematyką zabezpieczeń znaków pieniężnych ma bezpośredni wpływ na znajomość ich rodzajów przez badanych. Przeprowadzone badania pozwalają na stwierdzenie, że ponad 90% uczestników badań zna „tradycyjne” (rys. 8) stosowane od dziesięcioleci rodzaje zabezpieczeń tj. znak wodny (96,24%), różne rozmiary poszczególnych nominałów banknotów (96,06%), znaki widoczne w ultrafioletowym świetle (95,87%), elementy szaty graficznej (93,99%) oraz nitkę zabezpieczającą (92,49%). Trzeba zaznaczyć, że te rodzaje zabezpieczeń (poza elementami szaty graficznej) częściej były wskazywane przez mężczyzn niż przez kobiety. Natomiast znak wodny oraz znaki widoczne w ultrafioletowym świetle częściej były wymieniane przez ankietowanych z grupy wiekowej 26–35 lat, a różne wymiary poszczególnych nominałów, elementy szaty graficznej oraz nitka zabezpieczająca przez respondentów z grupy wiekowej 36–45 lat.

Dużo gorzej przedstawiała się wśród ankietowanych znajomość nowoczesnych rodzajów zabezpieczania banknotów tj. farby zmiennej optycznie (12,94%), druku recto-verso (7,13%) czy efektu kątownego (2,63%).

¹⁵ Brak zainteresowania problematyką zabezpieczeń polskich banknotów wśród uczestników badań nie wynika z trudności z dostępem do źródeł informacji na ten temat. Ponad 60% ankietowanych (60,29% kobiet oraz 61,36% mężczyzn) stwierdziło, że jest on *bardzo łatwy* lub *łatwy*. Tylko 3,94% respondentów (4,25% kobiet oraz 3,58% mężczyzn) uważało, że jest on *bardzo trudny* lub *trudny*.

Rys. 8. Rodzaje zabezpieczeń polskich banknotów, których znajomość zadeklarowali respondenci

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Należy równocześnie podkreślić, że członkowie analizowanej grupy badawczej wykazywali się bardzo wysokim poziomem zaufania do stosowanych w polskich banknotach rodzajów zabezpieczeń. Ponad 90% ankietowanych¹⁶ było zdania, że aktualnie nie ma potrzeby poprawy zabezpieczeń polskich banknotów. Taką opinię częściej wyrażały kobiety

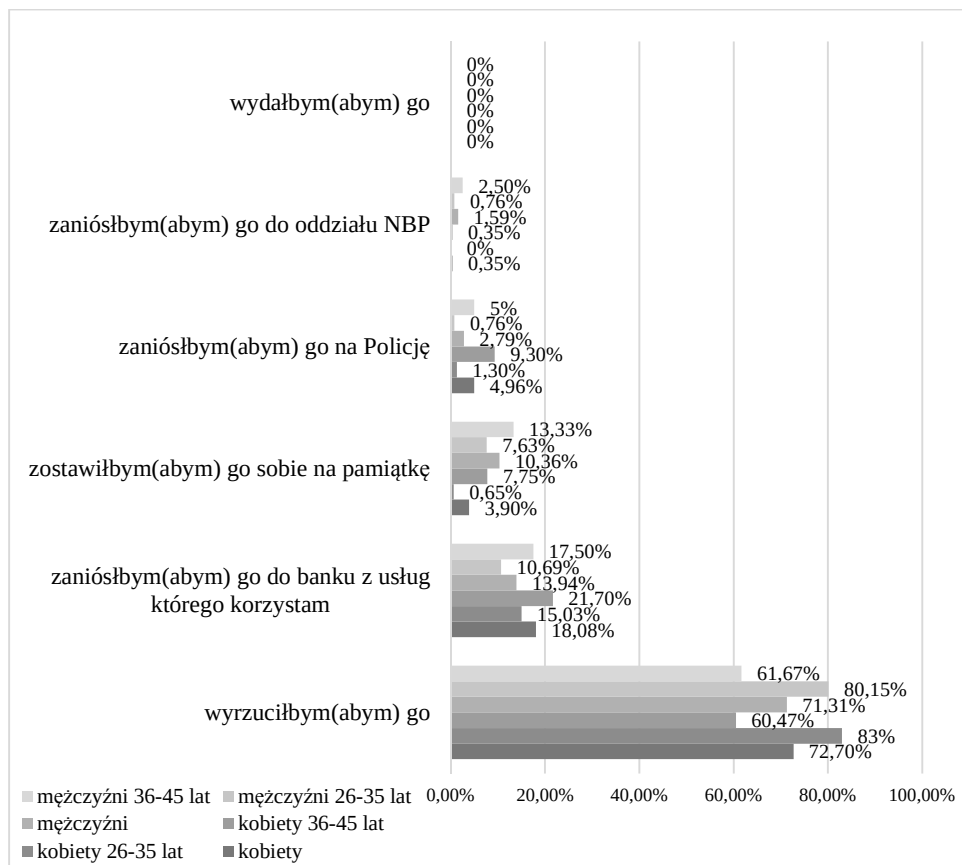
¹⁶ Procentowy udział ankietowanych, którzy wskazali na odpowiedzi: *zdecydowanie nie* i *raczej nie*.

(91,84%) niż mężczyźni (89,24%) oraz ankietowani z grupy wiekowej 26–35 lat (91,9%) niż respondenci z grupy wiekowej 36–45 lat (89,15%).

Tylko 7,32% uczestników badań było odmiennego zdania. 1,5% ankietowanych zadeklarowało odpowiedź *zdecydowanie tak* a 5,82% respondentów wybrało odpowiedź *raczej tak*. Potrzebę modyfikacji zabezpieczeń polskich banknotów najczęściej wskazywali mężczyźni z grupy wiekowej 36–45 lat (10,84%) a najrzadziej kobiety z grupy wiekowej 26–35% (3,27%).

6. ANALIZA POSTAWY UCZESTNIKÓW BADAŃ WOBEC ZJAWISKA FAŁSZOWANIA PIENIĘDZY I OBROTU NIMI

Analizując postawę uczestników badań wobec zjawiska fałszowania banknotów oraz obrotu nimi należy stwierdzić, że 95,68% respondentów (95,04% kobiet oraz 96,41% mężczyzn) było zdania, że posługiwanie się fałszywymi banknotami jest przestępstwem. Zdecydowana większość ankietowanych (98,5–97,87% kobiet oraz 99,2% mężczyzn)

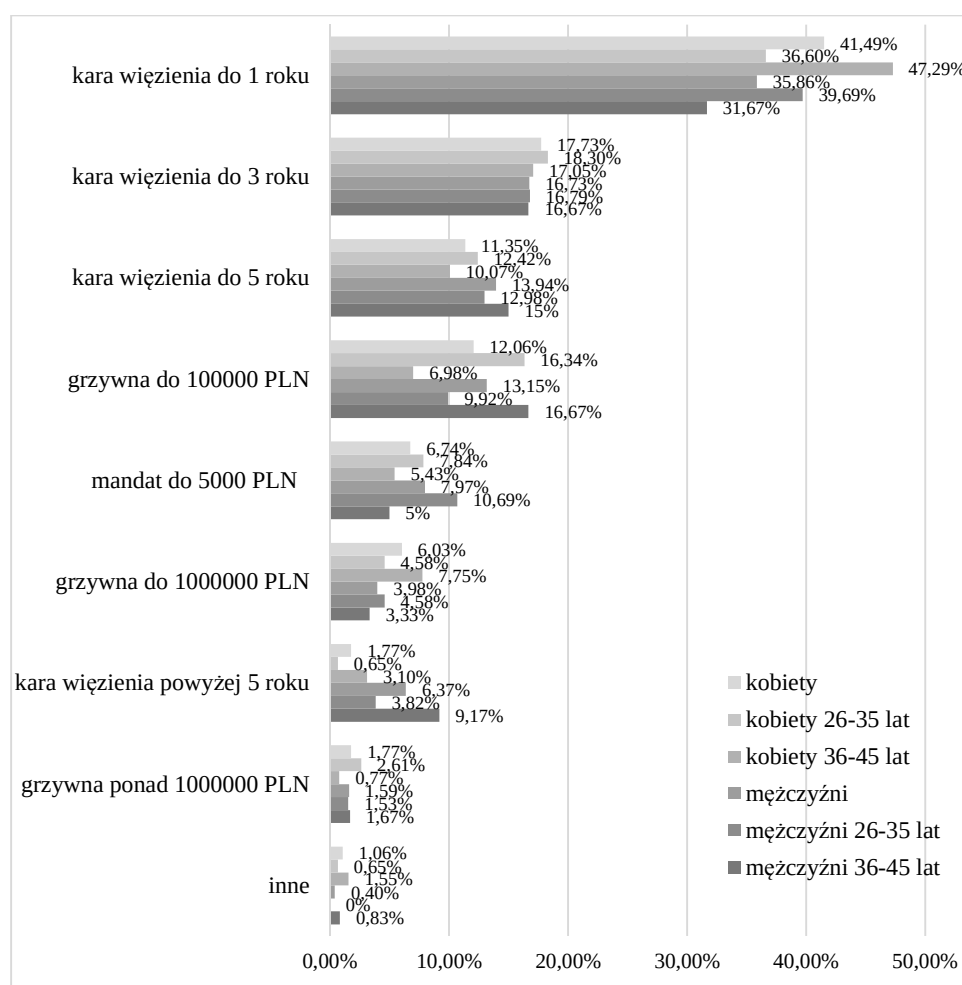

Rys. 9. Deklarowany sposób postępowania z fałszywym banknotem przez respondentów

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

uważała, że wprowadzanie do obrotu fałszywych banknotów powinno być karane. Równocześnie należy zaznaczyć, że w analizowanej grupie badawczej znajdowało się tylko 0,94% respondentów, którzy padli ofiarą oszustwa otrzymując fałszywy banknot. Prawdopodobnie te aspekty posiadają znaczący wpływ na wyrażaną przez ankietowanych opinię w jaki sposób postąpiliby w przypadku otrzymania sfałszowanego banknotu (rys. 9).

Należy podkreślić, że żaden z uczestników badań nie zadeklarował, że podjąłby próbę popełnienia przestępstwa wprowadzając ponownie do obrotu otrzymany sfałszowany banknot. Ponad 72% respondentów stwierdziło, że w przypadku otrzymania sfałszowanego banknotu wyrzuciliby go. Interesującym może być fakt, że w taki sposób zamierza postąpić

Rys. 10. Proponowana przez respondentów wysokość kar za wprowadzanie do obrotu fałszywych banknotów

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

aż 82% respondentów z grupy wiekowej 26–35 lat i tylko ok. 61% ankietowanych z grupy wiekowej 36–45 lat.

Tylko 21,02% uczestników badań zadeklarowało, że przekazałoby otrzymany sfałszowany banknot do instytucji, której pracownicy zdaniem respondentów są przeszkoleni w postępowaniu w takich przypadkach, tj. do oddziału banku z usług którego korzystają (16,14%), oddziału Narodowego Banku Polskiego (0,94%), na posterunek Policji (3,94%). Chęć takiego postępowania częściej deklarowały kobiety (23,39%) niż mężczyźni (18,32%).

W grupie badawczej znajdowało się też 6,94% respondentów (3,9% kobiet oraz 10,36% mężczyzn), którzy zamierzali otrzymany sfałszowany banknot zostawić sobie na pamiątkę¹⁷. Takie postępowanie częściej deklarowały osoby z grupy wiekowej 36–45 lat (10,44%) niż badani z grupy wiekowej 26–35 lat (3,87%).

Uczestnicy badań wyrazili również swoją opinię na temat jak dotkliwa powinna być kara za wprowadzanie do obiegu sfałszowanych pieniędzy (rys. 10). Ponad 72% respondentów (72,24% kobiet oraz 72,9% mężczyzn) było zdania, że takie przestępstwo powinno być zagrożone karą więzienia. 38,84% ankietowanych zadeklarowało, że wymiar tej kary powinien być nie dłuższy niż rok, 17,26% badanych uznało, że nie powinien przekraczać 3 lat, 12,57% respondentów uważało, że nie powinien przekraczać 5 lat, a 3,94% uczestników badań stwierdziło, że powinien on wynosić ponad 5 lat.

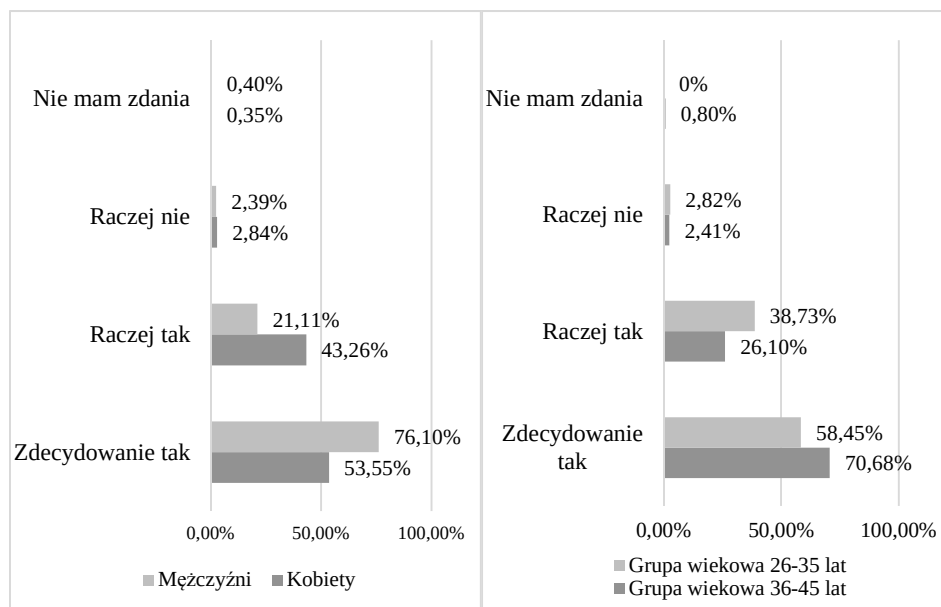
7. ANALIZA POZIOMU ZAUFANIA DO OBROTU GOTÓWKOWEGO WŚRÓD RESPONDENTÓW

Uczestniczące w badaniach ankietowych osoby wykazywały się bardzo wysokim poziomem zaufania do obrotu gotówkowego w Polsce. Prawie 97% ankietowanych wybierając odpowiedzi *zdecydowanie tak* i *raczej tak* zadeklarowały swoje zaufanie do obrotu gotówkowego.

Wyższym poziomem zaufania do obrotu gotówkowego (rys. 11) charakteryzowali się mężczyźni (76,1% wskazało na odpowiedź *zdecydowanie tak*) niż kobiety (53,55% zadeklarowało odpowiedź *zdecydowanie tak*) oraz przedstawiciele grupy wiekowej 36–45 lat (70,68% wybrało odpowiedź *zdecydowanie tak*) niż ankietowani z grupy wiekowej 26–35 lat (58,45% wskazało na odpowiedź *zdecydowanie tak*). Należy podkreślić, że nikt z respondentów nie zaznaczył odpowiedzi *zdecydowanie nie*, czyli nie zadeklarował całkowitego braku zaufania do obrotu gotówkowego w Polsce.

Prawie 64% ankietowanych (66,6% kobiet oraz 61,75% mężczyzn) było zdania, że fałszywe pieniądze oraz obrót nimi nie stanowi aktualnie problemu w Polsce. Taką opinię częściej wyrażali przedstawiciele grupy wiekowej 36–45 lat (65,05%) niż ankietowani z grupy wiekowej 26–35 lat (62,68%). Tylko 10,51% respondentów było przeciwnego zdania. Częściej taką deklarację składali mężczyźni (12,35%) niż kobiety (8,86%) oraz ankietowani z grupy wiekowej 36–45 lat (12,85%) niż respondenci z grupy wiekowej 26–35 lat (8,45%).

¹⁷ Kolekcjonowanie fałszywych znaków pieniężnych nie jest zjawiskiem które pojawiło się w naszych czasach. Pliniusz Starszy (*Gaius Plinius Secundus*, żyjący w latach 23–79 n.e.) twierdził, że było ono rozpowszechnione wśród współczesnych mu zamożnych Rzymian.

Rys. 11. Zaufanie do obrotu gotówkowego w Polsce wśród respondentów

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Taka postawa uczestników badań może mieć bezpośredni wpływ na fakt, że 85% ankietowanych (89,36% kobiet oraz 80,08% mężczyzn) zadeklarowało, że nigdy nie sprawdza autentyczności otrzymanych banknotów. Należy podkreślić, że odpowiedź tę częściej wskazywały osoby z grupy wiekowej 26–35 lat (89,79%) niż ankietowani z grupy wiekowej 36–45 lat (79,52%).

8. PODSUMOWANIE

Przeprowadzone badania pozwalają na stwierdzenie, że chociaż każdy obywatel niezależnie od swojego wieku na co dzień, zarówno w życiu prywatnym, jak i zawodowym, posługuje się znakami pieniężnymi to znajomość ich szaty graficznej i stosowanych zabezpieczeń jest powierzchowna.

Trzeba zaznaczyć, że przedstawiciele obu analizowanych grup wiekowych na zbliżonym poziomie oceniają swoją znajomość szaty graficznej polskich znaków pieniężnych¹⁸ oraz znajomość wizerunków postaci historycznych znajdujących się na poszczególnych nominałach banknotów¹⁹. Interesujący jest fakt, że większy odsetek ankietowanych z grupy

¹⁸ Znajomość szaty graficznej polskich banknotów wybierając odpowiedzi *zdecydowanie tak* i *raczej tak* potwierdziło 98,95% respondentów z grupy wiekowej 26–35 lat oraz 98,39% ankietowanych z grupy wiekowej 36–45 lat.

¹⁹ Znajomość postaci historycznych znajdujących się na poszczególnych nominałach zadeklarowało 36,97% respondentów z grupy wiekowej 26–35 lat oraz 36,14% ankietowanych z grupy wiekowej 36–45 lat.

wiekowej 26–35 lat niż respondentów z grupy wiekowej 36–45 lat potrafił poprawnie wskazać wizerunki królów umieszczonych zarówno na banknocie 100 złotowym jak i na banknocie dwustuzłotowym.

Podobnie sytuacja przedstawiała się w przypadku dokonanej przez uczestników badań samooceny umiejętności sprawdzania autentyczności polskich banknotów²⁰. Zaznaczenia wymaga jednak fakt, że tylko 10,21% ankietowanych z grupy wiekowej 26–35 lat²¹ oraz 20,48% respondentów z grupy wiekowej 36–45 lat²² zadaje sobie czasem trud sprawdzenia autentyczności otrzymanych banknotów.

Natomiast analiza znajomości zabezpieczeń stosowanych w polskich banknotach pozwala stwierdzić, że problematyka ta jest bliższa ankietowanym z grupy wiekowej 36–45 lat²³ niż respondentom z grupy wiekowej 26–35 lat²⁴. Należy jednak zaznaczyć, że większy odsetek ankietowanych z grupy wiekowej 36–45 lat wskazywał na znajomość tradycyjnych zabezpieczeń banknotów takich jak: inne wymiary poszczególnych nominałów banknotów, elementy szaty graficznej czy nitkę zabezpieczającą. Z kolei przedstawiciele grupy wiekowej 26–35 lat częściej deklarowali znajomość nowoczesnych zabezpieczeń: farby opalizującej lub złotej, farby zmiennej optycznie, mikrodruku czy efektu kąowego.

Poszerzając swoją wiedzę na temat zabezpieczeń banknotów badani z grupy wiekowej 36–45 lat częściej korzystali z materiałów informacyjnych banków oraz informacji prasowych i telewizyjnych a respondenci z grupy wiekowej 26–35 lat z informacji zawartych w Internecie oraz z materiałów informacyjnych NBP. Wśród ankietowanych z grupy wiekowej 36–45 lat znajdowała się większa grupa osób (9,24%) niż wśród respondentów z grupy wiekowej 26–35 lat (3,63%), które widziały potrzebę poprawy zabezpieczeń polskich banknotów.

Ponad 95% respondentów z obu analizowanych grup wiekowych uważa, że wprowadzanie do obrotu sfałszowanych banknotów jest przestępstwem, a ponad 98% uczestników badań jest za karaniem osób to robiących. 70,42% ankietowanych z grupy wiekowej 26–35 lat oraz 75,1% respondentów z grupy wiekowej 36–45 lat deklarowało, że powinna to być kara pozbawienia wolności. Trzeba zaznaczyć, że ankietowani z grupy wiekowej 36–45 lat byli zwolennikami wyższych wymiarów tej kary.

Natomiast w przypadku przestępstwa fałszowania pieniędzy 59,86% respondentów z grupy wiekowej 26–35 lat oraz 66,67% ankietowanych z grupy wiekowej 36–45 lat było zdania, że przewidywana przez kodeks karny kara²⁵ jest adekwatna do popełnionego czynu.

²⁰ Umiejętność sprawdzania autentyczności polskich banknotów zadeklarowało 71,13% ankietowanych z grupy wiekowej 26–35 lat oraz 70,68% respondentów z grupy wiekowej 36–45 lat.

²¹ W grupie wiekowej 26–35 lat odpowiedź *często* wskazało 1,06% badanych, a odpowiedź *bardzo rzadko* 9,15% ankietowanych.

²² W grupie wiekowej 36–45 lat odpowiedź *często* wskazało 5,22% ankietowanych, a odpowiedź *bardzo rzadko* 15,26% respondentów.

²³ 16,06% ankietowanych z grupy wiekowej 36–45 lat oceniając swój poziom wiedzy na temat zabezpieczeń polskich banknotów wskazało na odpowiedzi *bardzo wysoki* lub *wysoki*.

²⁴ 10,91% ankietowanych z grupy wiekowej 26–35 lat oceniając swój poziom wiedzy na temat zabezpieczeń polskich banknotów wskazało na odpowiedzi *bardzo wysoki* lub *wysoki*.

²⁵ Art. 310 k.k. mówi: kto podrabia lub przerabia polski lub obcy znak pieniężny będący prawnym środkiem płatniczym podlega karze od lat 5 albo karze 25 lat pozbawienia wolności. Natomiast osoba, która puszcza w obieg takie znaki podlega karze od roku do lat 10. Z kolei czynienie przygotowań do popełnienia przestępstwa związanego z fałszowaniem pieniądza lub wprowadzaniem

Za zaostreniem kar opowiedziało 18,66% badanych z grupy wiekowej 26–35 lat oraz 17,27% respondentów z grupy wiekowej 36–45 lat.

Podsumowując należy stwierdzić, że uczestnicy badań ankietowych wyrazili opinię, że występuje potrzeba przeprowadzania kampanii informacyjnych, które przybliżyłyby obywatelom zagadnienia związane z zabezpieczeniami banknotów. Opinię taką wyrażało 67,06% ankietowanych z grupy wiekowej 36–45 lat oraz 65,13% respondentów z grupy wiekowej 26–35 lat. Ponadto 34,16% badanych z grupy wiekowej 26–35 lat oraz 38,55% ankietowanych z grupy wiekowej 36–45 lat zadeklarowało, że udział w badaniach ankietowanych będzie miał wpływ na to, że zaczną zwracać uwagę (sprawdzać autentyczność) otrzymywanych banknotów.

LITERATURA

1. Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2010 roku, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Warszawa 2011.
2. Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2011 roku, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Warszawa 2012.
3. Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2012 roku, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Warszawa 2013.
4. Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2013 roku, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Warszawa 2014.
5. Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2014 roku, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Warszawa 2015.
6. Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2015 roku, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Warszawa 2016.
7. Raport o stanie bezpieczeństwa w Polsce 2016 roku, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji Warszawa 2017.
8. *Roczniki Statystyczny 1939*. Główny Urząd Statystyczny Warszawa 1939.
9. Sołtysiak M., *Wybrane zagadnienia bankowości. Pojęcia i ćwiczenia*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów 2013.
10. Sołtysiak M., *Płacidła czyli pieniądź towarowy*, „Magazyn Językowy” 2014, nr 27.
11. Strauss W., Howe N., *Generations: the history of America's future, 1584 to 2069*. William Morrow, New York 2008.
12. Szwagrzyk J.A., *Pieniądź na ziemiach polskich X–XX w.*, Ossolineum, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk–Łódź 1990.
13. *Vademecum historyka starożytnej Grecji i Rzymu*, red. E. Wipszycka, PWN, Warszawa 1985.
14. Zientara B., Mączak A., Ihnatowicz I., Landau Z., *Dzieje gospodarcze Polski do 1939 r.*, Wiedza Powszechna, Warszawa 1973.

PRAWODAWSTWO

1. Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (tekst jedn. Dz.U. z 2018 r., poz. 1600).

do obrotu sfalszowanych znaków pieniężnych zagrożone jest karą pozbawienia wolności od 3 miesięcy do lat 5.

NETOGRAFIA

1. <http://www.statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-18/63904>, Falszowanie-pieniedzy-i-papierow-wartosciowych-art-310.html (dostęp: 20.02.2018 r.).
2. <http://www.statystyka.policja.pl/st/kodeks-karny/przestepstwa-przeciwko-18/63906>, Puszczanie-w-obieg-falszywego-pieniadza-lub-papieru-wartosciowego-otrzymanego-ja.html (dostęp: 20.02.2018 r.).

THE COUNTERFEIT MONEY AND TRUST TO THE SAFETY OF THE CASH TRANSACTION IN OPINIONS OF REPRESENTATIVES OF THE GENERATION OF THIRTY-YEAR-OLDS AND FORTY-YEAR-OLDS

For thousands of years, the criminals have introduced counterfeit money (coins, banknotes) into commercial transactions. Over centuries, the counterfeiting of money was done by representatives of various social groups: rulers, noblemen, priests, Jews and representatives of peasants. Their activities differed with the methods used and their scale. The rulers usually in the majesty of law, reduced the content of precious metals in coins. Nobles, priests and Jews faked coins using non-precious metals. And the peasants were cutting the narrow scraps of silver from the edge of the coin. At present, organized crime groups operating on a large scale on international markets deals with this practice, as well as individuals who use modern computer technologies, because they are counting on fast earnings. It is worrying that such activities are increasingly undertaken by minors. Each market participant, as a result of his or her lack of attention or lack of appropriate knowledge, may become a victim of counterfeiting. Therefore, it is extremely important to conduct activities aimed at raising the citizen's statistical knowledge on this subject.

The article presents the results of surveys on the knowledge of the phenomenon of currency counterfeiting by the representatives of Poles included in the 26–45 age group. The aim of these studies was an attempt to assess the knowledge of the graphic design and security of Polish banknotes by the respondents and their attitudes towards trading in counterfeit currency signs. In addition, determining the level of confidence of the respondents for cash transactions in Poland.

Keywords: monetary signs, falsification of money, social opinions.

DOI: 10.7862/rz.2018.mmr.37

Tekst złożono do redakcji: lipiec 2018 r.

Tekst przyjęto do druku: wrzesień 2018 r.